

8-10-2019

IN THE OPINIONS WHICH DENOTES WORKING ON EARLY AGES AT SCHOOLS WITH DELETED PUPILS AT MATHEMATICS AT PRIMARY CLASSES.

Mu'tabar Maxammadayup qizi Nabiyeva

student of the group Bt47-16, in Primary education and sport education work specialty 5111700, fakulty of pedagogy of NamSU

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Nabiyeva, Mu'tabar Maxammadayup qizi (2019) "IN THE OPINIONS WHICH DENOTES WORKING ON EARLY AGES AT SCHOOLS WITH DELETED PUPILS AT MATHEMATICS AT PRIMARY CLASSES.," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 4 , Article 53.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss4/53>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

**IN THE OPINIONS WHICH DENOTES WORKING ON EARLY AGES AT SCHOOLS
WITH DELETED PUPILS AT MATHEMATICS AT PRIMARY CLASSES.**

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

BOSHLANG'ICH SINFLARDANOQ MATEMATIKAGA QOBILIYATI BOR O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH.

Nabiyeva Mu'tabar Maxammadayup qizi

NamDU pedagogika fakulteti 5111700-Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish yo'nalishi BT47-16-guruh talabasi.

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematikaga iqtidori bor o'quvchilar bilan kichik maktab yoshidanoq ishlash usullari haqida fikrlar yuritilgan. Matematikaga qobiliyati bor o'quvchilarni qancha tez aniqlansa va ular bilan ishlashni yoshlikdanoq boshlashning ahamiyati katta ekanligiga to'xtalib o'tilgan. Bunday o'quvchilar iqtidorini so'ndirmaslik, balki ularni yuksaltirishda boshlang'ich sinf davrining o'rniga e'tibor qaratilgan.*

***Kalit so'zlar:** iqtidor, qobiliyat, masalalar, misol, tenglama, tengsizlik.*

РАБОТА С УЧЕНИКАМИ С МАТЕМАТИЧЕСКОЙ СПОСОБНОСТЬЮ В НАЧАЛНЫХ КЛАССАХ.

Набиева Муътабар.

НамГУ факультет педагогики направления Начального образование и спортивно воспитательной работы Студентка BT47-16 группы

***Аннотация:** В данной статье даются мнения о способах работы с детьми школьного возраста с математическим уклоном. Обращается внимание на выявление таланта детей к математике и работа над этим с раннего детства. В этой статье говорится об обращении внимания на детей в ранний школьный период и о таланте, который нельзя сгубить в ребенке.*

***Ключевые слова:** талант, задачи, пример, уравнение, неравенства.*

IN THE OPINIONS WHICH DENOTES WORKING ON EARLY AGES AT SCHOOLS WITH DELETED PUPILS AT MATHEMATICS AT PRIMARY CLASSES.

Nabiyeva Mu'tabar Maxammadayup qizi

student of the group Bt47-16, in Primary education and sport education work specialty 5111700,fakulty of pedagogy of NamSU.

***Abstract:** In the opinions which denotes working on early ages at schools with deleted pupils at mathematics at primary classes. The ideas shows it is the most important that working with the pupils who has ability on math's and begin to work as soon as possible in early ages. Must not cancel ability of these pupils, but to pay attention to develop at place of primary classes.*

***Key words:** fairy-tale, education, educate courteousness, morals, friendship, industrious.*

Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov "Dunyoga umid bilan qadam qo'yib kelayotgan navnihol inson hayotdan munosib o'rnini topsa, turmushidan, taqdiridan, Vatanidan rozi bo'lib yashaydi, umr bo'yi bunyodkorlik faoliyati bilan mashg'ul bo'ladi."- deb ta'kidlagan edilar.[1] Darhaqiqat, hayotda o'z o'rnini topgan baxtiyor insongina xalqi, Vatani uchun buyuk ishlar qilishga qodir. Bugungi kunda ham Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev o'g'il-qizlarning o'zlarida mavjud iste'dod, iqtidor imkoniyatini yuzaga

chiqarish uchun ko'plab ishlarni amalga oshirmoqdalar. Sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, ularning o'z ijodiy va intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun sharoit va imkoniyatlar yaratilayotganligi buning yaqqol dalilidir. Bugungi kunda o'z iqtidori va iste'dodi bilan ilm-u ma'rifat bobida dunyo bilan bo'ylashayotgan yoshlarimiz talaygina.

Inson hayoti to'rt faslga o'xshaydi. Yoshlik davri –bahor, o'smirlik davri- yoz, o'rta yosh davri- kuz, qarilik davri- qish. Agar dehqon bahor faslida kerakli saralangan urug'ni eksa, yozda yaxshi parvarishlasa, kuzda isrof qilmasdan yig'ib-terib olsa, qishda rohatini ko'rib, hech narsaga muhtojlik sezmasdan yashaydi. Inson ham yoshlik davrida yaxshi parvarishlansa , ya'ni boshlang'ich sinf davrida unga kerakli yaxshi xususiyat urug'ini qalbiga eka olsak va parvarishlasak, u kelajakda hech ham qiynalmasdan, mustaqil hayotda Vatanimiz rivojiga hissa qo'sha oladigan inson bo'lib o'z maqsadiga erishib, yaxshi yashay oladi.[2] Inson hayotining dehqoni, bu o'qituvchi hisoblanadi. Ta'lim va tarbiyaning poydevori bu boshlang'ich sinfdir. Bu davrda bolalar qanchalik tirishqoq, ishbilarmon bo'lsa, keyingi hayotida ham o'zini shunday tutadi. O'quvchilar qobiliyatini, iqtidorini rivojlantirishda boshlang'ich ta'lim davrining ahamiyati beqiyosdir. Ijodkor o'qituvchi har bir fanni o'tayotgan davrda faqat dars mavzusi bilan cheklanib qolmaydi. U o'quvchilarni qobiliyati va iqtidorini ham aniqlay oladi. Buni qancha erta aniqlansa shuncha yaxshi. Bolaning iqtidorini bilgan kundan boshlab uni o'stirishga kirishish katta natija beradi.

Qobiliyat-shaxsning turli xil faoliyatlardagi ko'rsatkich, yutuqlar va qiyinchiliklarni sabablarini tushuntirib beradi. Qobiliyat 2 xil bo'ladi: umumiy va maxsus. Umumiy qobiliyat-bu bolaning bir necha vazifalarda ham muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatishi, natijalarga erishishi. Masalan: O'quvchi ham ijtimoiy gumanitar, ham aniq fanlar, ham texnika fanlarini birday o'zlashtiradi. Maxsus qobiliyatli bola ma'lum bir sohada yutuqlarga erishadi va yuqori natija beradi. Misol uchun: hisobchi yoki sportchi. Qobiliyat yoshlikdan ko'rinadi. Faqat uni ota-ona, ustoz aniqlay olsa bo'ldi. Agar bola yoshligidan qo'liga temir ushlab, biror narsani ta'mirlashga urinayotgan bo'lsa, undan yaxshi muxandis yoki konstruktor chiqsa ajab emas. Texnik qobiliyati bor bola mashina dastgohlari, asboblari bilan ishlashga qiziqadi. Chizma, sxema, jadvallarni tushunadi, fazoviy tasavvuri rivojlangan bo'ladi. Matematika, fizika, kimyoga qiziqadi. Adabiy lingvistik qobiliyat egalari so'zlashi yaxshi, lug'at zaxirasi keng, adabiyot bilan shug'ullanadi. Pedagogik qobiliyat egalari o'zidan kichiklar bilan ishlashni yoqtiradi. Bolalarni sevadi, odobli, talabchan, o'zini tutishni biladi. Aniq va ishonarli so'zlaydi. Tashkiliy qobiliyat egalari boshqalar bilan tez muloqotga kirishadi, topshiriqlarni taqsimlashni biladi, o'rtoqlari fikrini tinglay oladi, o'zini ham tanqid qiladi. San'atga qobiliyati borlar musiqa tinglashga qiziqadi, ritm sezgisiga ega, rang va shakl sezgisiga ega, mimikasi o'tkir, rolga kira oladi. Matematik qobiliyat egalari fikrlashni, taxlil qilishni, umumlashtirishni uddalaydi, tabiiy fanlarni tez o'rganadi, misol va mtashaasala yechishni yaxshi ko'radi.

Yoshlarning iqtidorlari o'z-o'zidan yuzaga chiqmaydi. Har bir nihol e'tibor va parvarish natijasida ulg'ayib meva bergani kabi yoshlar ham kimningdir tashabbusi, e'tibori tufayli o'zini namoyon qiladi. Bu e'tiborni qanchalik erta boshlansa, iqtidor qanchalik erta aniqlansa shuncha ko'p natija beradi[3].Bu boradi oila va maktabgacha

tarbiya muassasasidan keyin boshlang'ich ta'lim o'z zimmasiga vazifa olishi kerak. Maktablarda iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Har bir fan o'qituvchisi o'z fani bo'yicha iqtidorlilarni aniqlaydi va ular bilan alohida ish olib boradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchisi erta aniqlagan bola iqtidori har jihatdan muhim ish hisoblanadi. Maktabning 1-sinfiga bolalar bog'chasidan tashqari uydan ham ko'p bolalar keladi. Ularning ichida umumiy va maxsus qobiliyat egalari ko'plab topiladi. O'qituvchi dastlabki kunlardan o'qituvchilarni aniqlab oladi. Umumiy qobiliyat egalari hamma fanga birdek iqtidorli bo'lsalar, maxsus qobiliyat egalari matematika yoki ona tili yoki adabiyot yo'nalishiga qobiliyatli bo'lishlari mumkin. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi 4 yil davomida ular bilan qobiliyatiga qarab ishlab borsa, iqtidorini rivojlantirsa faqat shu bola uchungina emas, xalqimiz, yurtimiz rivoji uchun kerakli bir insonni ulg'aytirgan bo'ladi. Bugungi kunda yurtimizda umidli yoshlarni tarbiyalayotgan, ularga yurak haroratini bag'ishlayotgan ustozlar kam emas. Ularning sharofati bilan dunyoda rivojlangan mamlakatlari ichida musiqa bo'yicha o'ntalikka kirganimiz e'tirofga loyiq. Sport sohasida ko'plab farzandlarimiz jahonni lol qoldirmoqdalar. Ayniqsa, "shaxmat" bo'yicha Jahon va Osiyo chempionatlari g'olibi, Xalqaro shaxmat ustasi Javohir Sindorov kabi farzandlarimiz bilan nafaqat Prezidentimiz, butun xalqimiz faxrlanadi. Shu kichik yoshida yurtimiz nomini jahonga tanitayotgan farzandlarimizning ota-onalari, ustoz va murabbiylariga tasannolar aytamiz.

Dunyo bilan bo'ylashish avvalo, bir necha tillarni puxta egallashdan boshlanadi. Shu sababli mamlakatimizda ta'lim sohasida xorijiy tillarni yanada chuqur o'rgatish tizimi joriy etildi. Chet tillarini birinchi sinfdan o'qitish yo'lga qo'yildi. Buning samarasi asosida mamlakatimiz yoshlari chet ellik tengdoshlari bilan bimalol muloqotga kirisha olishlari odamni quvontiradi. Oxirgi uch yil ichida O'zbekiston yoshlari Xalqaro fan olimpiadalarida 150 dan ortiq medalni qo'lga kiritdilar. Ular o'z intellektual salohiyatlari bilan dunyoga bo'y ko'rsatmoqdalar. 2016-yil mart oyida Kipr davlatining Protaras shahrida o'tkazilgan 10-Xalqaro olimpiadasida iqtidorli talabalarimiz ishtirok etdilar. Musobaqa shartlariga ko'ra, ulardan bir kun davomida 4ta masalani yechish talab etildi. Ingliz tilidagi masalalarni yechimini topishda bizning yurtimiz iqtidorli yoshlari o'ziga xos yangi usulni tanladilar. E'tiborli jihati shundaki, ularning usullari turlicha bo'lib an'anaviy yechimlardan ancha farq qilar edi. O'zbek yoshlarining ingliz tilida yozib, topshirgan bu yangi usullari hay'at a'zolari va boshqa ekspertlar yuqori baholadilar. O'zbek talabalari oltin medal bilan birinchi o'rinni egalladilar. Ikkinchi va uchinchi o'rinlar Gretsiya va Ruminiyalik yoshlarga nasib etdi.[4] yurtimiz nomini birinchilar qatoriga qo'yayotgan shu yoshlarni matematikaga iqtidorini birinchi o'qituvchilari aniqlagan va rivojlantirishni boshlagan bo'lsa, ajab emas.

Boshlang'ich sinf davrida o'quvchilarni matematik qobiliyati borligini aniqlagan o'qituvchi shu kundan bola bilan alohida ishlashga o'tishi kerak. O'quvchining uyda yechib kelgan misol va masalalarini ko'rib borish, ularni oddiydan murakkabga tomon o'stirish o'qituvchining asosiy ishidir. Tushunmagan tomonlariga yordam berib, yo'naltirib turilsa bas, matematik qobiliyat egalari o'zi sizni ham shoshirib qo'yadilar. Har kuni o'nlab, ba'zan yuzlab matematik masalalarni, o'zimiz sezmaganda hal qilamiz. Do'konlarga kirib turli buyum va oziq-ovqat mahsulotlarini harid qilamiz, dorixonada xarajat uchun pul beramiz, qaytimlarini to'g'ri berdimi? deb sanab ham ko'ramiz.

Transportda yuramiz, uning tezligi qancha yoqilg'i sarflaydi, necha km yo'l yurarkin, deb o'ylab ham ko'ramiz. Ishga, o'qishga kech qolmaylik deb soatlarga qarab qo'yamiz. Soatning o'zi ham turgan bitgani matematika. Uy, telefon, gaz, chiroq, suv kabi xizmatlar uchun pul to'laymiz. Bu kichik bir oiladagi hisob kitoblar hisoblanadi. Mahalla, tuman, viloyat, respublika, dunyo miqiyosidachi? Yirik inshootlar, samolyot, raketa, zamonaviy kompyuterlarni yaratish, qurish, yasash esa nafaqat o'ta murakkab matematik apparatni, boshqa fan yutuqlaridan ham foydalanishni taqozo etadi. Bu hisoblashlarning hammasi ham natural sonlarda bajarilavermaydi. Butunni maydalashga, teng bo'laklarga bo'lishga ehtiyoj seziladi. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda kasr kerakli ekanini tushuntirish, unga oid misol va masalalar yechishni boshlash kerak. Chunki, hayotda qismlarga bo'lishga to'g'ri kelish ko'p kuzatiladi.

- Kulchani yarmini o'zing ye, yarmini ukangga ber.

- urilishga besh yarim tonna sement kerak.

- Ko'ylak uchun ikki yarim metr atlas oldim.

- Soat ikki yarim bo'ldi kabi gaplarni aytganimizda yarim, chorak, chorak kam bir degan so'zlar butunning ikkidan biri, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ qismi ekanini o'ylab ham o'tirmaymiz. Buni hamma tushunadi deb o'ylaymiz. Matematikaning sonlar ustida bajariladigan to'rt amal, qo'shish, ayirish, ko'paytirish, bo'lishning nihoyatda kerakligini, hayotimizda, turmushda naqadar singib ketganini anglatadi[5]. Iqtidorli o'quvchilarga masalalarni: Savollar berish va ularga javob topish, izohlab, jadval tuzib, masala sharti va savolini qisqacha yozib, chizmalardan foydalanib masala yechish tavsiya etilishi kerak[6]. Iqtidorli o'quvchilar uchun alohida topshiriqlar, murakkab masalalar, testlar, muammoli vaziyat tug'diradigan savollar tayyorlash, ularning idrokiy faolligini oshirishga qaratilgan topshiriqlar berish, qo'shimcha adabiyotlar, yangiliklar, krossvordlar berish mumkin. Iqtidorli o'quvchilarning darsdan bo'sh qolgan vaqti uchun topshiriqlar berishda fanning xususiyati, o'quvchining o'zlashtirish tezligi, topshiriqning aniqligi, vaqt hammasi hisobga olinadi. Mustaqil ishlash jarayonida o'quvchi astoydil harakat qiladi, uning bor qobiliyati yuzaga chiqadi, iqtidori o'sadi[7]. Inson tafakkuri nihoyatda kuchli bo'lib, bu kuchning beqiyosligi uning yoshligidan bilimlarni qanday va qancha o'zlashtirishiga bog'liqdir. Matematikaga iqtidorli boshlang'ich sinf o'quvchilarini bilimlarini kuchaytirish katta ahamiyatga ega. Chunki, bu bilimlar har qadamda kerak bo'ladi. Agar biz o'quvchini boshlang'ich sinfdanoq matematika olamiga olib kira olsak, matematik bilimlar bilan yetarli darajada qurollantirsak ular yuqori natijalarga erishadilar, hayoti davomida xalqimiz uchun foydali ishlar qilib yurtimiz nomini jahonga tanitadilar. Ular yaxshi kasblarni egallaydilar. Chunki, qaysi kasbni olmaylik uni mahorat bilan bajarishga, albatta, matematik bilimlar kerak bo'ladi.

References:

1. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali 2010-yil 4-son 24-bet[1].
2. "Maktab va hayot" jurnali 2005-yil 6-son 8-bet[2].
3. "Sinf rahbari" jurnali 2013-yil 4-son 21-bet[3].
4. "Sog'lom avlod uchun" jurnali 2017-yil 10-son 23-bet[4].
5. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali 2004-yil may-iyun soni 44-bet[5].
6. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali 2007-yil 2-son 29-bet[6].

7. "Matematik tasavvurlarni shakllantirish" Toshkent-2014-yil 3-bet[7].